

2. Sekcja Pedagogiczna w latach 1944-1956

Dnia 21 lipca 1944 r. wojska niemieckie opuściły Lublin, a 21 sierpnia KUL wznowił działalność. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego ze względów propagandowych zezwolił na reaktywowanie uczelni, jednak systematycznie ograniczał jej działalność. W 1944 r. zmarł prof. Z. Kukulski, a to spowodowało komplikacje w prowadzeniu grupy pedagogicznej na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. Nie udało się sprowadzić na kierownika Katedry Pedagogiki prof. dra hab. Kazimierza Sośnickiego ze Lwowa. W tej sytuacji zajęcia z pedagogiki i dydaktyki prowadził mgr Stefan Kunowski. Historię wychowania i szkolnictwa objął dr Jan Dobrzański. W listopadzie 1944 r. wznowiono działalność Zakładu Pedagogiki pod nową nazwą: Zakład Pedagogiki i Historii Wychowania, którym w latach 1949-1952 kierował prof. Jan Dobrzański. W 1945 r. S. Kunowski po uzyskaniu doktoratu został mianowany zastępcą profesora. W tym charakterze w latach 1952-1956 prowadził Sekcję Pedagogiczną¹⁵. W latach 1949-1954 studia pedagogiczne zostały przeniesione ze wszystkich państwowych uniwersytetów do wyższych szkół pedagogicznych. Wyłącznie na KUL-u można było uzyskać tytuł magistra filozofii w zakresie pedagogiki. Duży napływ studentów na Sekcję Pedagogiczną doprowadził do rozdzielenia się tej specjalizacji na trzy: 1) z zakresu pedagogiki i dydaktyki ogólnej, 2) z historii wychowania i szkolnictwa, 3) z psychologii wychowawczej i rozwojowej¹⁶.

W roku akademickim 1949/1950 skład osobowy grupy pedagogicznej na Wydziale Nauk Humanistycznych był następujący: dr S. Kunowski – zastępca profesora w Katedrze Pedagogiki i Dydaktyki, doc. dr Jan Dobrzański – prof. nadzwyczajny w Katedrze Historii Wychowania, mgr Aleksander Serafin – starszy asystent w Katedrze Pedagogiki, mgr Kazimierz Stola – zastępca asystenta w Katedrze Historii Wychowania oraz trzy studentki-bibliotekarki¹⁷.

Sekcję Pedagogiczną KUL w latach 1944-1956 wspomagali psychologowie, socjologowie, biolodzy i filozofowie z innych ośrodków uniwersyteckich. Psychologią wychowawczą i rozwojową kierował w latach 1946-1950 prof. Mieczysław Ziemkiewicz z

¹⁵ BU KUL, sygn. 2173, Działalność prof. S. Kunowskiego jako kierownika Katedry Pedagogiki, k. 102.

¹⁶ Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 244; R. Skrzyniarz, *Wybrane przykłady postaw i działań ukierunkowanych na przetrwanie oraz rozwój Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1944-1970*, (w druku).

¹⁷ AU KUL, sygn. V.3.1.1, WNH. Tok studiów – ogólny, 1925-1955, b.p.

UMCS, w latach 1951-1953 doc. Władysława Mielczarska z Torunia, natomiast w latach 1954-1957 zastępca profesora dr Natalia Reutt, która prowadziła badania eksperymentalne nad dziećmi przedszkolnymi i młodzieżą szkolną, głównie w zakresie jej zainteresowań, zabawy i trudności wychowawczych. W tym czasie na Sekcji Pedagogicznej pojawiły się nowe przedmioty. Były to: pedagogika społeczna w ćwiczeniach – prowadzona w latach 1949-1951 przez dr Irenę Lepalczyk ze szkoły prof. Heleny Radlińskiej, ideały wychowania – wykładane w latach 1948-1949 przez doc. Mariana Plezię, a w latach 1950-1954 przez prof. Wiktora Wąsika, oświata dorosłych – w latach 1948-1952 prowadzona przez mgra Aleksandra Serafina oraz socjologia – wykładana w latach 1952-1954 przez dra Jana Turowskiego¹⁸.

W Sekcji Pedagogicznej zasadniczy zręb nauk pedagogicznych opierano na szerokiej podstawie przyrodniczej. Antropologię wykladał w latach 1946-1950 prof. Jan Czekanowski, etnografię w latach 1946-1948 dr Józef Gajek, anatomię i fizjologię człowieka prowadził w latach 1947-1952 dr Juliusz Nowak-Dłużewski. Psychopatologię wykladał w latach 1948-1949 dr Aleksander Ossendowski, biologię w latach 1946-1950 prof. Adam Paszewski, w latach 1951-1953 ks. dr Włodzimierz Kałkowski, w latach 1954-1956 ks. dr Józef Szuleta. Psychologię eksperymentalną prowadzili w latach 1947-1948 dr Zofia Alchimowicz, a w latach 1950-1954 ks. prof. dr Mieczysław Dybowski. Psychologię ogólną w latach 1946-1950 wykładali ks. prof. J. Pastuszka, a w latach 1952-1956 ks. dr Józef Drzazga. W ramach ogólnego wykształcenia pedagoga pozostały w programie studiów pedagogicznych bez zmian przedmioty filozoficzne. Etykę wykładali w latach 1946-1950 ks. dr Zdzisław Goliński, zaś w latach 1951-1956 ks. dr Józef Keller. Logikę prowadzili w latach 1948-1952 ks. dr Antoni Korcik, w latach 1952-1956 ks. dr Stanisław Kamiński. Historię filozofii w latach 1946-1950 wykładali prof. Stefan Harassek, zaś w latach 1950-1956 prof. dr hab. Stefan Swieżawski¹⁹.

Do najważniejszych specjalistów pedagogiki w omawianym okresie należeli profesorowie Stefan Kunowski i Jan Dobrzański. Profesor S. Kunowski początkowo zajmował się introcepcją wartości jako podstawą wszelkiego wychowania. Postawił i

¹⁸ BU KUL, sygn. 2173, Działalność prof. S. Kunowskiego jako kierownika Katedry Pedagogiki, k. 43; AU KUL, sygn. V.3.9, Wydział Nauk Humanistycznych (dalej cyt. WNH). Pedagogika. Tok studiów, 1950/51-1959/60, brak paginacji; sygn. V.3.1.1, WNH. Tok studiów – ogólny, 1925-1955, b.p.; sygn. V.3.1.2, WNH. Tok studiów, 1944/45-1948/49, b.p.; sygn. V.3.1.3, WNH. Tok studiów, 1949/50-1950/51, b.p.; sygn. V.3.1.4, WNH. Tok studiów, 1951/52, b.p.; sygn. V.3.1.5, WNH. Tok studiów, 1952/53, b.p.; Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 245.

¹⁹ AU KUL, sygn. V.3.9, WNH. Pedagogika. Tok studiów, 1950/51-1959/60, brak paginacji; sygn. V.3.1.1, WNH. Tok studiów – ogólny, 1925-1955, b.p.; sygn. V.3.1.2, WNH. Tok studiów, 1944/45-1948/49, b.p.; sygn. V.3.1.3, WNH. Tok studiów, 1949/50-1950/51, b.p.; sygn. V.3.1.4, WNH. Tok studiów, 1951/52, b.p.; sygn. V.3.1.5, WNH. Tok studiów, 1952/53, b.p.; Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 245.

rozwiązał problem wewnętrznego kształtowania się człowieka. Drugi etap jego prac badawczych wiązał się z pedagogiką teoretyczną, w której opracował rozwiniętą teorię warstwicowego wychowania, zapoczątkowaną pracą pt.: *Proces wychowawczy i jego struktury. Temperament, indywidualność, charakter, osobowość*, Lublin 1946. Za punkt wyjścia posłużyła mu krytyka teorii Sergiusza Hessena, przeprowadzona w duchu filozofii wieczystej i założeń tomizmu. Trzecim etapem jego badań była pedagogika porównawcza, skupiona na trzech współczesnych systemach wychowania: chrześcijańskim, liberalnym i socjalistycznym. Czwarty etap jego badań dotyczył zagadnień pedagogiki praktycznej, to jest dydaktyki i hodegetyki wychowawczej. Profesor Jan Dobrzański zajmował się historią wychowania i szkolnictwa. Jego zainteresowania szły przede wszystkim w kierunku historii szkolnictwa elementarnego w Polsce w XIX w. oraz badań źródłowych nad szkolnictwem na terenie Lublina i Lubelszczyzny²⁰.

Dnia 16 marca 1953 r. dziekanat Wydziału Nauk Humanistycznych KUL zwrócił się do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z prośbą o umożliwienie studentom pedagogiki wizytowania szkół podstawowych na terenie miasta Lublina, w grupach dwunastoosobowych. Ministerstwo w piśmie z 16 kwietnia tego samego roku nie wyraziło zgody na takie wizytacje, nie podając uzasadnienia tej decyzji²¹. Z tego wynika, że już wówczas przygotowywano się do likwidacji pedagogiki na KUL-u.

W związku z represjami stosowanymi przez władze PRL, zmierzającymi do narzucenia marksistowskiej ideologii materialistycznej w kształceniu studentów, na mocy rozporządzenia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z 29 czerwca 1953 r. [nr DW-IV-3a/16/53] przejściowo zawieszono rekrutację na pierwszy rok studiów pedagogicznych w roku akademickim 1953/1954. Brak rekrutacji na pedagogikę doprowadził do jej powolnej likwidacji na KUL-u. W 1956 r. wraz z odejściem ostatniego rocznika studentów pedagogiki działalności Sekcji Pedagogicznej została zawieszona na całe ćwierćwiecze²².

Dnia 22 czerwca 1956 r. prof. S. Kunowski pismem do Dziekana Wydziału Nauk Humanistycznych sugerował, aby przedłożyć władzom Uniwersytetu sprawę ponownej rekrutacji studentów na pierwszy rok pedagogiki KUL. Argumentował to tym, iż niektóre wyższe szkoły pedagogiczne, np. w Warszawie i Łodzi, przyłączyły się do tamtejszych uniwersytetów. Uważał, że istnieje odczuwalna potrzeba społeczeństwa katolickiego w Polsce w zakresie:

²⁰ Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 244-245; *Informator o studiach*, s. 14.

²¹ AU KUL, sygn. V.3.1.5, WNH. Tok studiów, 1952/53, b.p.

²² Kunowski, *Rozwój nauk pedagogicznych*, s. 245; *Informator o studiach*, s. 15.

- przygotowania kadr wychowawców i nauczycieli różnych kategorii;
- pedagogicznego kształcenia siostr zakonnych;
- kształcenia w zakresie pedagogiki specjalnej członków zgromadzeń zakonnych prowadzących zakłady leczniczo-wychowawcze dla dzieci;
- przygotowania księży specjalistów na nauczycieli pedagogiki i nauk pomocniczych w diecezjalnych i zakonnych seminariach duchownych²³.

Próby reaktywowania pedagogiki na KUL-u nie miały jednak szans powodzenia w Ministerstwie. Władze państwowe prowadziły celową politykę „uświadamiania” młodzieży, aby ta wybierała kierunki studiów, na które istniało zapotrzebowanie w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Pedagogika w wytycznych Ministerstwa nie była takim kierunkiem, a uprawiana na katolickiej uczelni była sprzeczna z ideologią państwa propagującego idee i wychowanie socjalistyczne²⁴.

W latach 1944-1956 na Sekcji Pedagogiki wypromowano: 239 magistrów (zob. Tabela 1), dwóch doktorów (ks. Tadeusz Połoński z historii wychowania na Wydziale Nauk Humanistycznych i ks. Jan Urban z pedagogiki na Wydziale Teologii), dwóch pracowników Sekcji Pedagogiki przystąpiło do habilitacji. W 1946 r. przeprowadzono habilitację dra J. Dobrzańskiego z historii wychowania, a w 1952 r. rozpoczął się proces habilitacyjny dra S. Kunowskiego z pedagogiki, jednak mimo czterech pozytywnych recenzji w 1954 r. proces został wstrzymany przez Ministerstwo w związku z szykanami, jakie stosowano w okresie PRL wobec uczelni katolickiej.

²³ AU KUL, sygn. V.3.9, Wydział Nauk Humanistycznych. Pedagogika. Tok studiów, 1950/51-1959/60, brak numeracji.

²⁴ Archiwum Akt Nowych, sygn. 333, Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Materiał na konferencję prasową w sprawie rekrutacji na studia wyższe na rok szk. 1953/54, tam: s. 16, czytamy: „Młodzież często [nie] zdaje sobie jeszcze dostatecznie sprawy z charakteru zawodu i kierunku studiów, który wybiera. Często wybiera kierunek studiów wbrew uzdolnieniu, wbrew istotnemu zapotrzebowaniu na kadry. Nie zawsze rozumie, że w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej istnieją duże niemożliwości pracy w wielu zawodach dotychczas mało rozpowszechnionych lub nowych np. inżynierów agromechaników, metalurgów, odlewników, górników, budownictwa wodnego i sanitarnego, inżynierów budowy dróg kolejowych, ruchu kolejowego, geodetów, inżynierów zootechników, mechaników, inżynierów technologii żywienia, metalurgów, fizyków, rusycystów, statystów, planistów”. Następnie na s. 18: „Należy zapoznać zainteresowaną młodzież, rodziców i ogół społeczeństwa [...] 4. Z ważnością poszczególnych kierunków studiów dla gospodarki, kultury narodowej z położeniem nacisku na kierunki mające szczególne znaczenie, jak: agromechanika, górnictwo, metalurgia, odlewnictwo, inżynieria wodna, sanitarna, komunikacja, geodezja, filologia rosyjska, matematyka, fizyka, melioracje wodne, zootechnika, technologia żywienia zbiorowego, statystyka i wyższe szkoły pedagogiczne”. Ministerstwo do roboty zagoniło nawet same szkoły wyższe, które miały przekonywać studentów, które kierunki studiów są właściwe. Na s. 19: „Silniejsze niż w ub. roku oraz planowe włączenie się szkół wyższych do pracy informacyjno-uświadamiającej wśród młodzieży klas XI-tych winno zbliżyć się do siebie obydwaj typy szkół, pozwolić wyjaśnić niejedną wątpliwość, pomóc dyrektorom i nauczycielom w prowadzeniu tej pracy z młodzieżą i jej rodzicami, a uczniom ułatwić wybór właściwego kierunku studiów”. I dalej: s. 19: „Pracę tę niektóre szkoły wyższe prowadzą już od grudnia, np. Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie”. Prawdopodobnie zawieszenie rekrutacji na pewne kierunki, w tym na pedagogikę, miało ułatwić dokonanie „właściwego wyboru” – oczywiście w ujęciu stalinowskim.

Tabela 1. Liczba studentów Sekcji Pedagogicznej na Wydziale Nauk Humanistycznych

Rok akademicki	Liczba studentów		Liczba wydanych dyplomów
	zapisanych na I rok	dziennych, eksternistycznych i słuchaczy nadzwyczajnych	
1944/1945	16	39	–
1945/1946	19	45	2
1946/1947	10	79	5
1947/1948	20	100	6
1948/1949	12	94	5
1949/1950	43	130	20
1950/1951	67	168	20
1951/1952	89	254	16
1952/1953	39	204	20
1953/1954	–	158	11
1954/1955	–	138	85
1955/1956	–	28	40
1956/1957	–	–	9
Razem:	315	1437	239

Źródło: Z. Sułowski, Cz. Bloch, *Kronika Wydziału Nauk Humanistycznych 1944-1968*, w: *Księga Jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1969, s. 217, 218, 219.

5 maja 1954 r. IV rok pedagogiki przed frontonem KUL-u, w górnym prawym rogu od lewej dr Stefan Kunowski i prof. Jan Dobrzański.